

ВИКОРИСТАННЯ ФІЛОЛОГІЧНОГО ЧИТАННЯ ЯК ЗАСОБУ ЛІНГВОКУЛЬТУРОЗНАВЧОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття стосується проблеми лінгвокультурознавчої підготовки майбутнього вчителя іноземної мови; акцентує увагу на можливостях використання філологічного читання в оволодінні мовою і культурою.

Ключові слова: філологічне читання, соціокультурна компетенція, лінгвокультурознавча інформація, країнознавчі та фонові знання.

Сучасний розвиток Європи позначений процесами інтернаціоналізації і глобалізації, в основі яких спільне розуміння майбутнього, прагнення до розвитку демократичного громадянського суспільства. Поглиблення взаєморозуміння, зміцнення демократії та соціальної згуртованості відбувається на основі спільних цінностей і стандартів, що стають невід'ємною частиною самоусвідомлення громадян.

Просування фундаментальних прав і свобод громадян гарантує сприяння розвитку взаєморозуміння між представниками різних культур і народів, формує стабільну основу для вирішення викликів сучасності і майбутнього.

Рада Європи послідовно впроваджує політику усвідомлення ідентичності та культурної розмаїтості всіх членів Європейського Союзу. Спираючись на Рекомендації Ради Європи, метою вищої освіти в Україні є формування нової генерації молоді, яка, поділяючи цінності демократичного суспільства, поважає культуру, релігію і світосприйняття інших народів та вільно володіє кількома європейськими мовами.

Мова, як основний засіб спілкування виконує роль інструменту, що забезпечує мобільність, ефективний обмін, поглиблення взаєморозуміння і взаємозбагачення представників різних культур багатонаціональної Європи. Акцент у мовній політиці сьогодні ставиться на плюрилінгвізмі – формуванні здатності до вивчення та використання протягом життя більш ніж однієї іноземної мови, збільшення мовного репертуару людини з метою розширення можливостей спілкування та взаємодії з представниками різних культур.

Як свідчать вчені, зокрема Н. Ф. Бориско, С. Ю. Ніколаєва, Ю. І. Пассов, В. В. Сафонова, О. Б. Тарнопольський та інші, здатність до розвитку плюрилінгвізму забезпечується завдяки тому, що мови вивчаються та застосовуються не ізольовано, а інтегровано, що спричиняє їхній взаємовплив, поглиблює комунікативну компетенцію. В цьому контексті вагомою освітньою цінністю набуває мовна толерантність, позитивне сприйняття різноманітності народів та культур, їх взаємозбагачення і взаємоповага цінностей та стандартів один одного.

Викладене вище в повній мірі стосується професійної підготовки студентів мовних ВНЗ, які вивчають дві та більше іноземних мов, кожна з яких дає можливість майбутньому вчителю створити суто філологічне бачення взаємодії мов і культур, сприяє формуванню в них соціокультурної компетенції.

Хоча проблемам інтеграції мов і культур присвячено чимало досліджень вітчизняних і зарубіжних учених, зокрема таких, як: Н. Ф. Бориско, Є. М. Верещагін, В. Г. Костомаров, Ю. І. Пассов, Н. К. Скляренко, О. Б. Тарнопольський, С. Г. Тер-Мінасова, І. І. Халєєва, С. Cramsh, R. Lado, A. Hirsh та ін., ми зробили спробу показати можливість філологічного читання як засобу вивчення мови і культури, що і є **метою** нашої статті.

Серед завдань, передбачених програмою з іноземної мови для мовного ВНЗ, слід виділити: "формування у студентів соціокультурної компетенції, формування позитивного ставлення до оволодіння як мовою, так і культурою англomовного світу. Випускники повинні використовувати соціокультурні знання і вміння в іншомовній комунікації, застосовувати культурологічну інформацію у професійній діяльності" [3, с. 3-4]. Звідси випливає, що навчання мови і культури повинно відбуватися як під час аудиторної, так і під час позааудиторної роботи і пронизувати всі види навчальної діяльності у ВНЗ.

Наш досвід роботи у ВНЗ показує, що студент мовного ВНЗ у великому обсязі використовує художній, публіцистичний, науково-популярний та інші види читання, розглядаючи їх як джерело не тільки змістовної, але й лінгвістичної та філологічної інформації. Таким чином, текст слугує матеріалом такого важливого виду навчальної діяльності із засвоєння мови та культури, як філологічне читання, в процесі якого читач виступає в ролі медіатора культур.

Термін "філологічне читання" був запропонований М. В. Сергієвським, який писав, що "лише шляхом філологічного методу читання можливо дійсно досягнути можливості наблизитися до дійсного пізнання не тільки специфічних засобів тієї чи іншої мови, але й культури і літератури народу-носія даної мови, що і визначає, в першу чергу, освітнє значення такого навчання". Саме ж вивчення мови "дозволяє, в першу чергу, досягнути цілі пізнання мови як засобу пізнання культури народу його носія" [4, с. 12]. Хоч цей термін і використовувався в подальшому методистами, (С.К. Фоломкіною, С.П. Шатиловим), на жаль, він не був описаний у методичній літературі. Слідом за Н.Ф. Коряковцевою, під філологічним читанням ми

розуміємо специфічний вид читання, характерний для навчальної діяльності із засвоєння мови і культури, спрямований на переробку філологічної інформації, що міститься в тексті [2, с. 48].

Характеризуючи філологічний підхід, Г. Д. Томахін ставить 2 різні задачі:

1. Виокремлення культурознавчої інформації з мовних одиниць. У цьому випадку, на перший план як головна задача вивчення виходить культура.

2. Навчання сприймання чи подання мовної одиниці на фоні образу, аналогічного тому, що присутній у свідомості носія мови і культури. (Мова йде про образ, сформований на базі національно-кодифікованих асоціацій, викликаючи індивідуальні, особистісні). Образ, на якому базується семантика слова чи фразеологізму, створюється у того, хто вивчає іноземну мову, послідовно, в процесі роботи над значенням мовної / мовленнєвої одиниці й виникає у всій повноті, коли учень чи студент стикається з цією одиницею [6, с. 23]. При такому підході до роботи над семантикою, над національно-культурним компонентом значення на перший план вивчення виходить не культура, а мова. Таким чином, увагу читача спрямовано, з одного боку, на культурознавчу і країнознавчу інформацію, пізнання культури народу через пізнання його мови, а з іншого боку, – на вивчення власної мови через поглиблене вивчення текстів цієї мовою.

Текст у процесі філологічного читання слугує для практичного і загальноосвітнього засвоєння мови і культури, тобто оволодіння мовою і знаннями про мову і культуру. Іншими словами, переробка читачем лінгвістичної і філологічної інформації тексту передбачає оволодіння мовними і мовленнєвими навичками і вміннями, пов'язаними з розумінням інформації для читання і засвоєнням широкого пласту фонових знань про мову, що вивчається, та її культуру, а також співвідношенням цих знань з рідною мовою та культурою. В цьому розумінні філологічне читання є хорошим засобом культурознавчої підготовки студентів мовного ВНЗ.

Під час філологічного читання лінгвокультурний компонент вивчення мови виділяється як пріоритетний, і акцент зміщується з поняття "вивчення мови і культури" на поняття "вивчення культури через оволодіння мовою". Іншомовні тексти, що належать до різних жанрів (художнього, публіцистичного, науково-фантастичного та ін.), містять елементи культури, які відображені в системі ціннісних уявлень, особливостях менталітету, представлені в традиціях, звичаях, поведінці, атрибутах способу життя та сприяють входженню в іншу культуру, інший соціум.

У творах англійських та американських письменників лінгвокультурознавчий аспект мови добре проявляється через художність, емоційність і дієвість мови.

Займаючись філологічним читанням, студенти мовного ВНЗ мають можливість аналізувати специфічні лексичні засоби, що передають національно-культурну інформацію. Це – **безеквівалентна лексика**, що не має відповідників у мові, яка обслуговує іншу культуру (наприклад, *cowboy, ranger, sheriff* в американській культурі; *kilt, pub, tutor* у Британській культурі); **фонові слова**, які відображають специфіку національної культури і є "охоронцями національно-культурної семантики" [1]. Наприклад, в американській культурі "*square dancing*" – танці чотирьох пар, які виконують рухи, що називаються ведучими, "*quilting bee*" – зустріч сусідок у когось вдома для пошиву клаптикової ковдри; у британській культурі "*Welsh Rarebit*" – бутерброд з розплавленим сиром; "*Yorkshire Pudding*" – маленьке суфле, подібне тістечку, яке подають до м'яса; **власні та географічні назви** (наприклад, *the Smithsonian Institution, New York Harbor* – в американській культурі, *Nelson's Column, Snowdonia* – в Британській культурі). Вказані типи лексичних одиниць часто зустрічаються в побутовій лексиці: реалії побуту, соціально-культурні реалії, які складають історію і культуру країни.

Майбутнім учителям англійської мови буде цікаво самостійно знайти інформацію, яка пояснювала б деякі **фразеологічні одиниці, ідіоми** (наприклад: *to bark up at a wrong tree; to put up with something; to pull one's leg*), знайти ядро словосполучення, пояснити його етимологію. Якщо це словосполучення набуло розповсюдження внаслідок історичних причин (наприклад, *to go Dutch, to bring coal to New Castle*), то робота з етимологічними джерелами дасть можливість студентам грамотно інтерпретувати їх історичну сутність.

До носіїв соціокультурної інформації можна віднести **запозичення** з балад, легенд, відомих літературних творів. Наприклад, *Guy Fawkes* (вираз походить від імені змовника, який готував вибух у Британському парламенті в 1570 р.); *Robin Hood* (герой, який забирає гроші у багатих і віддає бідним); *Whipping Boy* (хлопчик для биття з роману Марка Твена "Принц і Жебрак") і т.д. Для того, щоб зрозуміти ці та інші реалії, майбутній учитель повинен сам добре знати твори, щоб пояснити своїм потенційним учням, яке значення вони мали раніше, під час створення літературного твору, і яке зараз. Такі знання значно розширять лінгвістичний кругозір студентів, стимулюватимуть їх до глибокого пізнання іноземної мови.

Іншим проявом національної культури та соціально-культурної селекції є **моделі вербальної комунікативної поведінки** (термін О. Б. Тарнопольського) [5]. Це формули мовного етикету, прийняті в іншомовній культурі, які не завжди відповідають ситуаціям їх використання в рідній культурі. Наприклад, на питання "*How are you?*" носій мови, сприймаючи його як прояв ввічливості, відповідь: "*Thank you, fine*", тоді, як в українській культурі таке питання, як правило, передбачає розгорнуту відповідь. Знання моделей вербальної комунікативної поведінки сприяє формуванню вмінь іншомовної комунікації, забезпечує можливість студентам брати участь у діалозі культур, уникаючи небезпеки потрапити в соціокультурну пастку.

Не менш цікавим є вивчення лінгвокультурного значення одиниць афористичного рівня – **приказки та прислів'я**, значення яких тлумачиться по-різному в різних мовах. Наприклад, "*He буди лихо, пока оно тихо*" в англійській мові буде представлено декількома варіантами: *Let sleeping dogs lie; Don't trouble trouble*

till trouble troubles you; Let well alone; також прислів'я "Смелость города берет" – None but the brave deserve the fair; Faint heart never won fair lady; Fortune favours the brave і т.д.

На наш погляд, майбутньому вчителю слід вести філологічний словник-коментар, до якого б він відносив усі лінгвокультурознавчі компоненти мови, що допомогло б не тільки забезпечити розуміння та використання мови, що вивчається, але і створити необхідну базу для творчої і дослідницької роботи в школі.

Ретельне філологічне читання також сприяє глибокому розумінню смислу тексту і задумок автора. Аналіз лінгвокультурознавчих фактів з точки зору загального задуму твору, розглядаючи відношення автора до нього, розширює знання особливостей літературного та авторського стилів твору, що розглядається. Іншими словами, філологічне читання передбачає інтеграцію фонових знань учнів з країнознавства, літератури, історії, світової художньої культури, конкретних фактів вивчення іноземної мови. Воно акумулює в собі різні аспекти широкої філологічної та загальнокультурної підготовки, що підкреслює важливість цього виду читання в оволодінні мовою і культурою в мовному ВНЗ.

Калинина Л. В.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ФИЛОЛОГИЧЕСКОГО ЧТЕНИЯ КАК СПОСОБА ЛИНГВОКУЛЬТУРОВЕДЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Статья касается проблемы лингвокультуроведческой подготовки будущего учителя иностранного языка; акцентирует внимание на возможностях использования филологического чтения в изучении языка и культуры.

Ключевые слова: *филологическое чтение, социокультурная компетенция, лингвокультуроведческая информация, страноведческие и фоновые знания.*

Kalinina L. V.

LINGUISTIC AND CULTURAL DEVELOPMENT OF A FUTURE FOREIGN LANGUAGE TEACHER BY MEANS OF PHILOLOGICAL READING

The article deals with the problems of linguistic and cultural development of future foreign language teachers; it focuses on the possibilities of using philological reading in learning language and culture.

Key words: *philological reading, socio cultural competence, linguistic and cultural information, area studies and background knowledge.*

Використані джерела

1. Верещагин Е. М., Костомаров В. Г. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. – М., 1983. – 274 с.
2. Коряковцева Н. Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии: учебное пособие для студентов лингвистических факультетов высших учебных заведений. – М. : Издательский центр "Академия", 2010. – 192 с.
3. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс) : проект (колектив авторів: С. Ю. Ніколаєва, М. Л. Соловей, Ю. В. Головач та ін.) – Київський державний лінгвістичний університет та ін. – Вінниця : Нова книга, 2001. – 246 с.
4. Сергиевский В. В. К вопросу о задачах обучения иностранному языку в школе // Иностранные языки в высшей школе. – 1945. – Вып. II.
5. Гарнопольский О. Б. Обучения этикету иноязычного педагогического и делового общения в языковом ВУЗе : предисловие к исследованию // Иностранные языки. – 2000. – № 3. – С. 29–31.
6. Томахин Г. Д. Лингвострановедение : что это такое? // Иностранные языки в школе. – 1996. – № 6. – С. 22–27.

Стаття надійшла до редакції 29.05.12